

0 2 cm

1 pav. Dominikonų religinis medaliukas su šv. Vincento Ferero ir Rožinio Švč. Mergelės Marijos atvaizdais. Ispanija, XVIII a. R. Kraujalio nuotr.

Fig. 1. A Dominican religious medal with images of St. Vincent Ferrer and the Blessed Virgin Mary of the Rosary. Spain, 18th century.

0 2 cm

2 pav. LDK iždininko Dmitrijaus Chaleckio skaičiavimo žetonas su užrašu „1594 BENEDIC DOMINI DIVITE FACI“. R. Kraujalio nuotr.

Fig. 2. A jeton of GDL Treasurer Dmitrijus Chaleckis with the inscription '1594 BENEDIC DOMINI DIVITE FACI'.

Tirtuose plotuose atidengti šventoriaus tvoros arkiniai pamatai, mūryti iš 25–26x6–7x(?) cm dydžio gelsvos spalvos plytų, tarpusavyje rištų rupiu pilkšvos spalvos kalkių skiediniu. Pagal mūro pobūdį arkiniai pamatai datuojami XVIII a. I puse.

The Lukiškės Dominican Monastery in Vilnius

In 2017, two trial trenches (a total of 27 m^2) were excavated inside the churchyard (near the perimeter fence) on the grounds of the Lukiškės Dominican Monastery building complex in Vilniaus. 25 burials, which, based on the finds, date to the 17th–19th centuries, were recorded at a depth of 1.7–1.8 m in a mixed layer and excavated (Figs. 1, 2). The churchyard fence's arched foundations, which had been created from 25–26 x 6–7x ? cm yellowish bricks bound with coarse, greyish lime mortar, were unearthed in the excavated areas. Based on the nature of the masonry wall, the arched foundations date to the first half of the 18th century.

Donatas Zubrickas

Klaipėdos anglikonų bažnyčia

2016 m. Klaipėdos Mažosios Vitės teritorijoje, Uosto g. 20 sklype atlikti archeologiniai tyrimai buvusios anglikonų bažnyčios vietoje bei jos aplinkoje. Šis sklypas dabar yra uždaroje Klaipėdos jūrų kompanijos AB „KLASCO“ teritorijoje, kur buvusį ikikarinį miesto vaizdą mena vos keli stovintys pastatai bei ties Plytų bei Gegužės gatvėmis išlikę Uosto gatvės grindinio fragmentai. Visas buvęs Mažosios Vitės užstatymas bei gatvių tinklas sunaikintas pokariu nugriovus pastatų griuvėsius bei formuojant uosto krovos darbams pritaikytą teritoriją.

Pirmosios žinios apie pastangas pastatyti anglikonų bažnyčią žinomos iš 1785 m. Iš to laiko yra žinomas buvęs „anglikonų bažnyčios sklypas“ tarp dabartinio teatro ir Danės upės, tačiau bažnyčia čia nebuvo pastatyta. Fragmentiškame 1857 m. miesto plane dabartinėje Uosto gatvėje (maždaug priešais buvusio teismo ir kalėjimo sklypą) taip pat yra pažymėta „vieta anglikonų bažnyčiai statyti“. Tačiau ir čia projektas nebuvo realizuotas. Neturėdami savo bažnyčios, anglikonai kurį laiką pamaldas laikė biržos salėje, baptistų bažnytėlėje. Jūrininkams pamaldos vykdavo tiesiog laivuose. Galiausiai 1861 m. Uosto gatvėje pradėta mūryti neogotikinė bažnyčia, kurios projektą parengė vieti-

nis piešimo mokytojas G. Valdhaueris. 1863 m. nedidelė, tik 150 sėdimų vietų anglikonų bažnyčia buvo baigta ir pašventinta (1 pav.). XIX a. II pusėje prekyba su Anglija nuslopo, daug anglų šeimų iš Klaipėdos išvyko. Todėl XX a. pradžioje bažnyčia perduota vietos liuteronams su sąlyga, kad visi interjero atributai liktų savo vietose (Tatoris J., *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994, p. 199–200).

Anksčiau anglikonų bažnyčios aplinkoje žvalgomuosius tyrimus atliko A. Milius. Jis šurfais bei perkasomis ištyrė 260 m^2 plotą bei nustatė, jog šioje Klaipėdos istorinio miesto vietoje yra XX a. II pusėje suformuotų nuo 40 iki 190 cm storio judinto grunto sluoksnių ir tik fragmentiškai tėra išlikę XIX–XX a. gatvės grindiniai ir mūrinių pastatų pamatai. Archeologinio sluoksnio neaptikta, išskyrus pavienius negausius XVIII a. pabaiga datuojamus radinius. Tirtomis 4 perkasomis siekta lokalizuoti anglikonų bažnyčios vietą. Jose buvo aptikti smarkiai suardyti pamatai bei XIX a. radinių (*ATL 2014 metais*, 2015, p. 617, nr. 107).

2016 m. siekiant atidengti anglikonų bažnyčios pamatus, atlikti detalieji tyrimai bei žvalgymai. Ištirta viena 26x15 m dydžio perkasa (bendras 390 m^2 plotas), o vėliau žvalgytas apie 2000 m^2 plotas Uosto g. 20 sklypo aplinkoje, kur buvo keičiama paviršiaus danga. Tyrimų metu buvo patvirtinti ankstesnių metų archeologinių tyrimų duomenys. Anglikonų bažnyčios vietoje praktiškai iki įžemio fiksuoti XX a. II pusėje permaišyti vientisi judinti sluoksniai. Visa tai leidžia teigti, jog po II Pasaulinio karo vykdant teritorijos valymo darbus mechanizuotai stengtasi pašalinti visus buvusio užstatymo pėdsakus.

Tirtame plote su buvusia anglikonų bažnyčia sietinos struktūros yra išlikusios labai fragmentiškai. Kai kur apatinės pamatų akmenų

1 pav. Anglikonų bažnyčia XX a. I pusėje.
Fig. 1. The Anglican Church in the first half of the 20th century.

eilės buvo išlikusios 0,6–1 m gylyje, tačiau daugelyje vietų perkasimai siekė net iki 1,8 m gylio. Tokiu būdu XX a. II pusėje praktiškai iki įžemio buvo sunaikinti bei pašalinti beveik visi buvusio užstatymo elementai. Tyrimų metu nustatytos 3 anglikonų bažnyčios pamatų ir sienų vietos, tačiau aiškių ŠV sienos ar pamato liekanų neaptikta. Dėl šios priežasties tirtoje vietoje fiksuotų struktūrų visuma leidžia tik apytiksliai atkurti buvusios bažnyčios dydį bei ankstesnio užstatymo vaizdą (2 pav.).

Nuardyto bažnyčios PV pamato akmenų eilė aptikta 60–80 cm gylyje. Aptiktos liekanos leidžia tik apytiksliai nuspėti buvusios sienos dydį, kurios ilgis siekia apie 10,8 m. Tačiau pavienių akmenų su kalkių skiedinio pėdsakais aptikta ir kiek toliau, toje pačioje apardytos sienos ašyje. Todėl liko neaišku, ar tai nuardyto bažnyčios pamato dalis, ar kitų statinių pama-

2 pav. Atidengtos anglikonų bažnyčios liekanos iš P. D. Zubricko nuotr.

Fig. 2. The unearthed remains of the Anglican Church, as seen from the S.

3 pav. Bažnyčios ŠR pamato fragmentas iš R. D. Zubricko nuotr.

Fig. 3. A fragment of the church's NE foundation, as seen from the E.

tas. Fiksuoti išlikusių pamatų fragmentai yra apie 35 cm aukščio.

Bažnyčios PR pamato vieta nustatyta pagal gerokai žemiau buvusio įkasto pamato bei nuardytos sienos likučius. Bažnyčios ŠR sieną žymėjo 1,1–1,2 m pločio puslankio formos vos vienos eilės kalkiniu skiediniu rištas akmenų pamatas (3 pav.).

Pagal išlikusius fragmentiškus anglikonų bažnyčios pamatus teigtina, jog čia stovėjusi bažnyčia išties buvo nedidelė, apie 20x11 m dydžio. Tai atitinka išlikusių Nidoje bei Juodkrantėje protestantiškų bažnyčių dydį bei plotą.

Taip pat tiriant buvo aptikti ir kiti suardyti mūro bei betono pamatai, datuojami XIX–XX a. Tačiau dėl jų fragmentiškumo nėra galimybių juos tiksliau susieti su buvusio užstatymo struktūra. Be atidengtų XIX–XX a. pradžios pamatų, dar buvo aptiktos kelios ūkinės duobės. Viena jų – spėtina XIX a. pradžios tualeto vieta. Čia rastas ir jį datuojantis radinys – dubenėlis su įrašyta 1806 m. data.

Iš viso tyrimų metu registruotas XVIII a. pabaiga – XIX a. datuojamas 471 radinys.

Vėliau vyko žvalgymai anglikonų bažnyčios aplinkoje, apie 2000 m^2 plote, kur buvo nukasamas iki 60 cm storio paviršinis sluoksnis naujo grunto supylimui. Žvalgymų metu fiksuoti vien judinti XX a. II pusės sluoksniai. Archeologinių radinių ar kitų buvusio užstatymo pėdsakų neaptikta, nes vykdyti paviršinio sluoksnio nukasimo darbai buvo per seklūs.

Klaipėda's Anglican Church

An excavation was conducted at the site of Klaipėda's Anglican church, which was erected in 1863 and demolished after the Second World War (Fig. 1). The Anglican community was closely connected with commerce in 18th–19th-century Klaipėda. It was important for both Englishmen living in Klaipėda and merchant sailors to have their own church. The first notion to build an Anglican church in Klaipėda dates to 1785.

Surviving fragments of the church's foundation were unearthed during the investigation (Figs. 2, 3). It was established on their basis that the Anglican church had been roughly 20 x 11 m, which corresponds with the size and area

of the surviving protestant churches in Nida and Juodkrantė. In addition, the foundation of this church, other foundation fragments from 19th–20th-century demolished buildings, an early 19th-century toilet site, and finds from various periods were discovered.

Robertas Žukovskis,
Linas Girlevičius

Skveras prie Vilniaus bernardinų vienuolyno ir Šv. Onos bažnyčios ansamblio

2017 m. gruodį atlikti žvalgomieji tyrimai skvere prie Bernardinų, Šv. Mykolo, Maironio gatvių sankirtos Vilniuje. Čia, į V pusę nuo Šv. Onos bažnyčios V fasado ketinama įrengti bažnyčios apžvalgai skirtą vietą. Tam planuojama panaikinti iš P pusės skverą ribojančią atraminę sieną, o dabartinio skvero paviršių po truputį pažeminti iki Maironio gatvės paviršiaus lygio. Taip pat ketinama rekonstruoti dabar daugiausia asfalto danga padengtą aikštelę Bernardinų ir Šv. Mykolo gatvių sankirtoje. Iš senųjų planų, piešinių, kitų istorijos šaltinių žinoma, kad projektuojamoje vietoje, dabartiniame skvere, būta įvairių iki mūsų dienų neišlikusių mūrinių pastatų, statinių: bernardinų vienuolyno, Šv. Onos bažnyčios varpinių, galbūt bokšto pavidalo statinio ar koplyčios, kryžiaus ar kitos koplyčios, mūrinių tvorų. Iš istorinės medžiagos, ankstesnių archeologinių tyrimų žinoma, kad čia buvo ir laidojimo vieta – manoma, vokiečių, svetimšalių katalikų Šv. Onos (kitais duomenimis – Šv. Martyno) brolijos, kapinės. Rengiant projektinę dokumentaciją labai svarbios vietos, kur būta pastatų – svarbu nustatyti šių galbūt saugotinų mūrų liekanų parametrus. Siekiant išsiaiškinti kur, kokiame gylyje esama žmonių kapų, rengiant statybos projektą buvo tikslinga atlikti žvalgomuosius tyrimus. Tirta žvalgomosiomis perkasomis, kurios išdėstytos būtent tose vietose, kur buvo tikimybė aptikti buvusių statinių liekanų. Tirtos trys 4x2,5 m dydžio perkasos, iš viso 30 m^2 plotas.

1986–1987 m. įrengiant šiluminę trasą archeologinius tyrimus čia atliko S. Patkauskas (*LIIR,* f. 1, b. 1366). Darbų „prie skverelio šalia Šv. Mykolo bažnyčios“ metu 2 m gylyje buvo pasiektas įžemis. Bernardinų gatvės važiuojamojoje dalyje aptiktas arkinio pamato fragmentas, galbūt sietinas su šioje vietoje buvusia kapinių tvora. 1,2 m gylyje atkastas akmenų grindinio fragmentas, kuris fiksuotas 5 cm aukščiau apatinio tamsiai pilkos žemės sluoksnio. Pastarajame virš įžemio buvusiame sluoksnyje buvo gyvūnų kaulų, angliukų. Du archeologiniu požiūriu vertingo kultūrinio sluoksnio horizontai stebėti 1,2 ir 1,5 m gylyje nuo dabartinės Maironio gatvės dangos lygio. Ties Šv. Onos bažnyčios ŠV kampu aptikta mūrinės konstrukcijos – kaip manoma, bažnyčios senesnių varpinių ir galerijos, vedusios į vienuolyną, pėdsakų. 2006 m. žvalgyta prie skvero P dalies (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 549, 106; *LIIR,* f. 1, b. 4729, p. 4–8). Tuomet tranšėjos elektros kabeliams vietoje Bernardinų ir Šiltadaržio gatvėse rasta žmonių kaulų iš suardytų kapų, greta pastato Bernardinų g. 10 aptiktos XVI a. datuojamo bokšto ar koplyčios liekanos.

Perkasa 1 tirta skvero V dalyje. Ja siekta aptikti šioje vietoje stovėjusio bokšto ar koplyčios mūrinių liekanų. Šis statinys nugriautas 1832 m. Tyrimus komplikavo tai, kad abipus PV–ŠR orientuotos perkasos tarybiniu laikotarpiu įrengtos šiluminės trasos, taip pat dujotiekio trasa. Tai lėmė, kad perkasoje 1 bokšto ar koplyčios liekanų visai neaptikta, o kultūrinis sluoksnis ir perkasoje rasti kapai stipriai apardyti iki pat įžemio. Perkasoje fiksuoti 4